

Черней Володимир Васильович,
ректор Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор;
Чернявський Сергій Сергійович,
проректор Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор

РОЗВИТОК КРИМІНАЛІСТИЧНИХ НАУКОВИХ ШКІЛ У НАЦІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Криміналістична наукова школа – це неформальний колектив дослідників проблем криміналістики, особлива форма кооперації та організації, постійного спілкування знаних учених і дослідників-початківців, досвідчених і молодих слідчих, експертів, працівників оперативних підрозділів, теоретиків-аналітиків та практиків-криміналістів з метою генерування оригінальних ідей, обміну слідчим й експертним досвідом для формування та популяризації нових уявлень про криміналістичне забезпечення правозастосовної практики.

Такий колектив володіє значними потенційними можливостями щодо стимулювання творчої праці. Адже нові ідеї продукуються в процесі наукового спілкування, суперечливості думок, у ситуаціях, що потребують інтелектуального напруження, інтенсифікації пізнавальних процесів. Суттєве значення також мають індивідуальні психологічні й моральні риси науковця. За наявності одного й того самого завдання різні вчені можуть отримати різний результат, дійти несхожих висновків.

Кожен творчий працівник є унікальною особистістю, це так званий генератор ідей, він як талановитий дослідник здатен продукувати якісно нові ідеї. Зазначене дає змогу науковій школі постійно розвиватися, рухатися вперед, давати відповіді на поставлені запитання та здійснювати повноцінну наукову діяльність.

Саме такий колектив й індивідуальні постаті в ньому має кафедра криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ (далі – НАВС).

У різні періоди серед очільників і працівників кафедри були видатні вчені, досвідчені юристи, заслужені педагоги зі значним практичним досвідом. Неоціненним є внесок у становлення та розвиток класичної та передусім прикладної криміналістики професорів з міжнародним визнанням Михайла Салтевського,

Володимира Бахіна, Євгена Лук'янчикова, Юрія Жарікова, Володимира Кузьмічова, Андрія Іщенка, Віктора Весельського та ін.

Михайло Салтевський як керівник кафедри 1971 року сформував наукову школу, основними напрямками досліджень якої стали ідентифікація та групофікація об'єктів експертизи, криміналістична фотографія, криміналістична одорологія, судова акустика. У наукову школу входили вчені, практики, які згодом розвинули ідеї професора Салтевського та сформували власні криміналістичні течії. Зокрема, це Ю. Ю. Орлов, О. В. Рибальський, Ю. Ф. Жаріков, Л. І. Громошенко, В. І. Пашко та ін.

Розвиток наукової школи продовжив професор Володимир Бахін, який очолив кафедру криміналістики 1979 року. Досвідчений криміналіст поглибив дослідження слідчої практики й проблем удосконалення слідчої діяльності. Згодом його учні В. К. Весельський, А. В. Іщенко, В. С. Кузьмічов, Є. Д. Лук'янчиков, С. С. Чернявський продовжили започатковані вчителем наукові розвідки. Тематика їхніх досліджень була присвячена нагальним потребам теорії криміналістики та практики протидії злочинності, а також проблемам, які у вітчизняній науці розглядали вперше й мали фундаментальний характер.

В умовах сьогодення стає очевидно, що сучасні досягнення науки й техніки залишаються лише потенційно значущими для розвитку криміналістики, якщо не забезпечено практичну реалізацію їх можливостей. Інноваційне втілення такого теоретичного осмислення, зазначає професор І. В. Гора, наявне в сучасній вітчизняній криміналістиці, що набуває нового звучання завдяки науковим працям відомих українських криміналістів, професорів В. П. Бахіна та його учня А. В. Іщенка.

Властиві В. П. Бахіну й А. В. Іщенку дар наукового передбачення, проникливе наукове чуття, тактовність і толерантність, ерудиція, енциклопедичні знання сприяли тому, що їхні учні, які поділяли їхні наукові ідеї та загальні теоретичні принципи, об'єдналися в наукову школу криміналістичного забезпечення діяльності правоохоронних органів. В умовах посилення ролі криміналістичної науки в сприянні правоохоронним і судовим органам у виявленні, розкритті й розслідуванні злочинів очевидною стала необхідність вивчення механізму взаємозв'язку криміналістики з практикою, пошуку ефективніших форм позитивного впливу на неї криміналістичних розробок. Унаслідок цього було започатковано формування наукових засад окремого вчення про криміналістичне забезпечення діяльності правоохоронних органів, що було одним з проблемних напрямів наукової школи професора А. В. Іщенка. Нині

справу Андрія Володимировича гідно продовжили в межах власних наукових шкіл доктори юридичних наук О. І. Мотлях, Д. Й. Никифорчук, Л. Д. Удалова, В. Г. Хахановський, В. В. Юсупов.

Пошукам шляхів розв'язання проблем слідчої практики криміналістичними засобами й методами присвятив свою діяльність видатний вчений-криміналіст Володимир Кузьмичов – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, полковник міліції, начальник кафедри криміналістики НАВС у 1996–2004 роках. Володимир Сергійович започаткував наукову школу з молодих дослідників, пріоритетними напрямками досліджень яких стали: протидія наркозлочинності, удосконалення тактики слідчих дій, розслідування злочинів у сфері інтелектуальної власності, розвитку мови криміналістики тощо. Вагомий внесок у науку зробив Володимир Сергійович. До його школи ввійшли понад двадцять кандидатів наук і два доктори юридичних наук – І. В. Пиріг та Ю. М. Черноус.

Прогресивним керівником власної наукової школи був начальник кафедри криміналістики та судової медицини НАВС у 2004–2015 роках, кандидат юридичних наук, професор, полковник міліції Віктор Весельський. Він постійно підтримував і розвивав наукові зв'язки майже з усіма колективами кафедр криміналістики юридичних закладів вищої освіти держави. Основними напрямками досліджень наукової школи професора Весельського були проблеми криміналістичної тактики й методики розслідування окремих видів злочинів. Уміле управління науковою школою, осередком якої була кафедра криміналістики та судової медицини, сприяло те, що за одне десятиліття близько 150 ад'юнктів і здобувачів захистили кандидатські дисертації. Безпосередньо в криміналістичній науковій школі Віктора Казимировича було підготовлено 30 кандидатів юридичних наук, у дослідженнях яких висвітлено інноваційні підходи до вирішення складних питань криміналістичної тактики і криміналістичної методики.

Розвивати криміналістичні наукові школи в НАВС продовжують доктори юридичних наук С. С. Чернявський, Л. Д. Удалова, О. І. Мотлях, В. Г. Хахановський, Ю. М. Черноус, О. В. Таран та інші вчені.

Зокрема, наукова школа професора С. С. Чернявського досліджує питання криміналістичної тактики й методики розслідування окремих видів злочинів, використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Це дослідження, присвячені протидії злочинам у сфері службової діяльності, що вчиняють працівники Національної поліції України (В. Є. Боднар);

розслідуванню злочинів у сфері будівництва (А. П. Запотоцький); теоретичним правовим і праксеологічним засадам негласної роботи й оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України (С. М. Князев); кримінальній процесуальній діяльності прокурора в досудовому розслідуванні (І. В. Рогатюк) та ін.

Наукова школа професора Л. Д. Удалової спрямовує свої зусилля на вивчення криміналістичних аспектів фундаментальних і прикладних проблем кримінального провадження, а також удосконалення законодавчого забезпечення кримінальної процесуальної діяльності. Конкретними напрямками наукових пошуків численних представників цього дослідницького колективу є завдання та засади кримінального процесу, надання правової допомоги під час досудового розслідування, кримінальні процесуальні функції, запобіжні заходи в кримінальному процесі, проведення слідчих (розшукових) дій, забезпечення відшкодування шкоди незаконно засудженим особам. Наукова школа представлена однією докторською та 45 кандидатськими дисертаціями.

Продовжуючи дослідження актуальних питань теорії і практики криміналістики, професор Ю. М. Черноус сформувала власну наукову школу з вивчення сучасних проблем криміналістичного забезпечення процесу розслідування кримінальних правопорушень. Напрямами наукових досліджень школи є: розслідування злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, учинених транснаціональними організованими злочинними угрупованнями, тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій, виявлення та документування підрозділами кримінальної поліції України одержання неправомірної вигоди судьями, криміналістичне забезпечення міжнародного співробітництва під час розслідування злочинів тощо.

Криміналістичні наукові школи НАВС спрямовані на розвиток загальної теорії криміналістики й теорії судової експертизи, розроблення техніко-криміналістичного, тактико-криміналістичного й судово-експертного забезпечення розслідування злочинів. Результати їхньої роботи не лише вагомі, їх активно використовують науковці й практики закладів вищої освіти, науково-дослідних установ, різних структур правоохоронного відомства.

Водночас криміналістичні наукові школи НАВС продовжують розвиватися. Формуються наукові осередки, створюються дослідницькі групи, що стають новими науковими школами та примножують доробок провідного закладу вищої освіти МВС України у важливій справі протидії злочинності й розвитку низки напрямів правозастосовної діяльності.